

VILÁG- TÖRTÉNET

13. (45.) évfolyam 2023. 1.

A BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **HORVÁTH EMŐKE**
AZ AMERIKAI MEDITERRÁNEUM FOGALMA ÉS JELLEMZŐI
- **SZILÁGYI ÁGNES JUDIT**
A MÚZSÁK TEMPLOMA,
AVAGY A NEOPÜTHAGOREUSOK A BRAZÍLIAI CURITIBÁBAN
- **JANCSÓ KATALIN**
KÖZEL-KELETI BEVÁNDORLÁS CHILÉBE
- **ZOLCSÁK ATTILA**
A PINOCHET-RENDSZER SZÜLETÉSE
- **KRAJCSI SÁNDOR ROLAND**
KUBA ÉS ALGÉRIA KAPCSOLATA A KUBAI
INTERNACIONALIZMUS TÜKRÉBEN
- **KUPI LÁSZLÓ**
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ ÉS KUBA
- **SZEMLE**
NAGY GEORGINA, BALOGH ÁDÁM TIBOR,
KUPI LÁSZLÓ ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Kultúra, vallás és politika Latin-Amerikában (Horváth Emőke)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Horváth Emőke: Az amerikai Mediterráneum fogalma és jellemzői	5
Szilágyi Ágnes Judit: A Múzsák Temploma, avagy a neopüthagoreusok a brazíliai Curitibában	25
Farkas Dániel: A vallási jelenségek és közösségek megítélése a perui baloldal folyóiratában. Amauta, 1926–1930	35
Jancsó Katalin: Közel-keleti bevándorlás Chilébe. Vallás és kultúra egy sokszínű diaszpórában	53
Bakó András: Idegenség és állampolgárság Latin-Amerikában	67
Zolcsák Attila: A Pinochet-rendszer születése. A nemzetbiztonsági doktrína és a neoliberalizmus egyezsége	81
Krajcsi Sándor Roland: Kuba és Algéria kapcsolata a kubai internacionalizmus tükrében, 1961–1965	99
Kupi László: Gabriel García Márquez és Kuba	115
Baranyi Tamás Péter: A Monroe-elv és az amerikai kontinentális terjeszkedés geopolitikája	137
<i>Szemle</i>	
Arab hatások Ibériától Kínáig (Nagy Georgina)	159
Házass bevándorlók érzelmei és bírósági ügyei a századforduló Argentínájában (Balogh Ádám Tibor)	163
A Karibi Légítő tündöklése és bukása (Kupi László)	167

Jelen számunkat Horváth Emőke szerkesztette

Arab hatások Ibériától Kínáig¹

Különleges tanulmánykötetet tart a kezében az olvasó, a szó minden értelmében. Különleges a könyv, mert az arab kultúrkört, az arab népet és az iszlámot hivatott bemutatni, térben és időben igen széles spektrumban. Különleges, mert az Ibériai-félszigettől egészen Kínáig tehetünk képzeletbeli utazást, bejárva közben a köztes Afrikát is. Időben pedig a preiszlám-tól a kolonializmuson át egészen a közelmúlt nemzetközi kapcsolataihig jutunk el, megismerve a Kelet és a Nyugat viszonyának epizódjait az arab világgal.

A nemzetközi szerzőgárda angol nyelvű tanulmányai négy tematikus blokkba szerveződnek, az utolsó rész könyvrecenziókat tartalmaz. A tematikus részekben belül hasonló formátumúak az írások: a főszöveget rövid absztrakt (az angol mellett gyakran arab, francia vagy magyar nyelven is), valamint kulcsszavak vezetik be, és minden esetben igen impozáns bibliográfia zárja. Ezt a szerkesztési módot azért is érdemes hangsúlyozni, mert az absztraktok nem csupán felkelthetik az olvasó érdeklődését, hanem alapszintű, szikár, tablószerű háttértudást is adnak az adott témáról.

A Centuries of Islamic Impact on Western Europe (Az iszlám hatás évszázadai Nyugat-Európában) című rész Shaimaa Albanna (Egyiptom) Nyugat-Andalúziáról szóló tanulmányával kezdődik, amely a kulturális identitás és a földrajzi elhelyezkedés fontosságát, befolyásoló hatását hangsúlyozza. Mindez alapjaiban határozta meg az iszlám identitást a vizsgált európai területen is (ma Dél-Spanyolország és Dél-Portugália). A tanulmány egyik legerősebb pontja, amit mindenképp ki kell emelni, az arab és berber nép különválasztása és jellemzése. Valószínűsíthető, hogy a kötet szakmai célközönsége érti és ismeri a térséget, az érdeklődő olvasók szélesebb köre viszont gyakran összekeveri a két fogalmat, népcsoportot, tehát a tisztázás mindenképpen fontos.

A következő írás a középkori Egyiptomig kalauzol minket, hogy rámutasson történelmi, archeológiai és földrajzi jelentőségére a két világ találkozásában. A tanulmány szerzője, Ali A. El-Sayed (Egyiptom) a források és az információk szinte zavarba ejtő bőségéből biztos kézzel választotta ki a korai utazó és tudós, Al-Harawi személyiségét és 12. századi munkáját. Al-Harawi híre az európai keresztesekhez és magához „Oroszlánszívű” Richárdhoz is eljutott, bár személyes találkozásukra nem került sor.

1 *From Iberia to China: Some Interactions of the Islamic World with the West and the East*. Ed. by Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar – Szilágyi, Ágnes Judit – Prantner, Zoltán. Cairo–Budapest, Egyptian Academy for Printing & Translation & Publishing (EIA) – Eötvös Loránd University, Department of Modern and Contemporary History, 2022. 216 p.

Az első blokkban közölt harmadik szöveg a gazdasági bojkott kérdését veti fel a muszlimok és az európaiak között a 12–13. században. Az egyiptomi és horvát egyetemekhez is kötődő kutató, Rania Mohammad Ibrahim definiálva a gazdasági bojkott fogalmát – békés fegyver két szemben álló fél között – részletes bemutatást ad arról, hogy miképp jelentek meg Európa vallási/politikai köntösbe bújtatott gazdasági ambíciói az iszlám területeken.

Időben nagy ugrás az egyik szerkesztő, Szilágyi Ágnes Judit tanulmánya, mely egyben üde színfoltja a kötetnek, amennyiben a sok államférfi, tudós, felfedező, politikus mellett egy művésszel, a francia–portugál Marie-Antoinette Aussenackal foglalkozik, és megmutatja, hogy helye van a kötetben a „másik” nemnek és a nőtörténetnek is. Egy olyan kivételes személyiségről szól az írás, aki nemcsak a nemzetközi kulturális életben hívta fel magára a figyelmet már az 1920-as években (az *Atlândia* magazin tudósított koncertkörútjáról), de később, világjáró zongoraművészként a síta gyökerű bábi (bahái) vallás híve és népszerűsítője lett. Esete rávilágít arra, hogy az Iránból induló mozgalom mekkora hatással volt a nyugati eliteire is a két világháború közti évtizedekben.

Az első részben talán a záró tanulmány a legolvasmányosabb. Szabó Viola Gül Baba sírjáról ír, és arról a támogatásról, amit a hazai muszlim közösségek magyar részről a 20. század első felében kaptak. Szkeptikusan kezdtem az olvasást, azzal a meggyőződéssel, hogy Gül Baba emlékére már mindenki mindent tud, de kiderült, még mindig lehet újat mondani róla. Külön kiemelném a tanulmányhoz csatolt képanyagot. A szerző a történet új- és jelenkori szárait az Osztrák–Magyar Monarchia vallási és etnikai sokszínűségében mutatja be, rávilágít a muszlimokra irányuló kiemelt figyelemre, aminek (akár napjainkig) Gül Baba sírja egyfajta szimbóluma lett.

A kötet második része a *Twentieth Century Contacts between East-Central Europe and the Near East* (Huszadik századi kapcsolatok Kelet-Közép-Európa és a Közel-Kelet között) címet viseli, ami az előzőnél időben és térben homogénebb tematikát jelöl. Első tanulmányát Elizabeth Bishop (USA) jegyzi. A jugoszláv elnök, Josip Broz Tito 1955-ös egyiptomi látogatásáról, Gamal Abden-Nasszerhez fűződő politikai kapcsolatáról és a nemzetközi viszonyokra gyakorolt hatásokról szól, bemutatva mindennek háttérében a *Galeb* jacht szimbolikus történetét is. A csatolt források listája igen bőséges.

Krajcsír Lukács tanulmánya Prága és Kairó kapcsolataival foglalkozik, főként a szuezi válság idején. Választ kapunk arra, hogy miért is volt fontos Csehszlovákia számára ez a partnerség, mikor és miért fordult figyelme a szuezi térségre. A katonai kapcsolatok kialakulására különösen nagy hangsúlyt helyez a szerző, de az olvasó számára nem teszi világossá, hogy személyes érdeklődése miatt ad-e ilyen nagy teret a katonai kérdéseknek, külön-külön az egyes fegyvernemeknek is, vagy a források sokszínűsége és bősége határozta meg ezt az irányt, vagy valóban nagy relevanciája van ennek a kérdésnek. A tanulmány befogadhatóságán javított volna, ha szövege több alpontra tagolódik.

A Közel-Kelet vonatkozásában megkerülhetetlen téma az iraki–magyar viszony kérdése, adott esetben az 1958 és 1989 közötti periódus története. A két ország közti politikai, gazdasági, katonai, kulturális kapcsolatok bemutatását J. Nagy László professzor és a könyv ötletgazdája és szerkesztője, Abdallah Al-Naggar (Egyiptom) végzi el. Bár Budapest és Bagdad között 1938 óta állt fenn diplomáciai kapcsolat, a tanulmány kezdőpontja 1958, amikor egy katonai hatalomátvételt követően egy új vezető politikus (Abdel-Kerim Kászem) és kormányra került Irak élére, amelyet Magyarország azonnal elismert. A tanulmány legélvezetesebb része Szaddám Huszein budapesti látogatásának leírása és a mellékletként közölt titkos jelentés, amely ellensúlyozza a részletes, számadatokkal alátámasztott, szárazabb

részeket. A jelentés igazi csemege az iraki politikus ellentmondásos személyiségére vonatkozóan, és megdudható belőle, hogy miért érkezett *igazából* hazánkba.

Prantner Zoltánnak, a kötet harmadik szerkesztőjének kiváló tanulmánya következik ezután. A szerző a jemeni polgárháborút mutatja be, illetve annak megjelenését és hatását a magyar diplomáciai dokumentumokban. Remélhetőleg ennek a szinte ismeretlen terepre vezető, merész vállalkozásnak lesz folytatása, tekintve hogy Jemen története nálunk kevésbé kutatott, és ez a téma magában kitenne egy nagyobb lélegzetű tanulmányt, kisebb kötetet.

Az egyiptomi kutató, Abdallah Al-Naggar és J. Nagy László újabb, közös tanulmánya zárja ezt a tematikus blokkot. Az írás szintén a magyar külkapcsolatokra fókuszál, hazai levéltári és sajtóanyag elemzésével mutatja be a kétoldalú viszonyt Kuvaittal, a Perzsa-öböl menti országgal az 1960–1980-as években, a politikusok kölcsönös látogatását állítva a középpontba. Érdekes lett volna a témát a partner oldaláról is megvilágítani a kuvaiti dokumentációt és sajtóvisszhangot is feldolgozva.

A könyv harmadik nagyobb egysége, melynek címe *Saudi Arabia and the Far East* (Szaúd-Arábia és a Távol-Kelet), a legspeciálisabb és a legrövidebb. Három magyar kutató tanulmányát tartalmazza. Némileg félrevezető a címadás, mivel csak részben érinti az arab ország távol-keleti kapcsolatait, amennyiben Gulyás K. László záró tanulmánya Szaúd-Arábia és Kína együttműködésével foglalkozik. Napjaink folyamatait vizsgálva arra keresi a választ, hogy a kínai „egy övezet, egy út” kezdeményezés (energiaszektor, atomenergia, infrastruktúra-fejlesztés, telekommunikáció) miképp egyeztethető össze a szaúdi gazdasági és társadalmi reformmal, a Vision 2030 programmal (ennek lényege az ország olajszektorától való függőségének csökkentése, a gazdasági diverzifikáció és a közszolgáltatás fejlesztése).

Kornéli Beáta kapcsolattörténeti írásának szálai ugyanakkor nem vezetnek el a Távol-Keletig, viszont Ibn Szaúd pályafutásának, diplomáciai és katonai eredményeinek bemutatásán keresztül sokat elárulnak a 19–20. század fordulójának brit hatalmi politikájáról, az Oszmán Birodalom állapotáról. Percze Máté Szaúd-Arábia 20. századi történetét tekinti át összefoglaló írásában. A középpontba az olaj szerepét állítja, és azt a sikertörténetet mutatja be, melynek során az ország regionális középhatalommá vált. A szerző kitér arra, hogy ennek a sikernek ára van: számos helyi, regionális konfliktus. A tanulmánykötet záró része recenziókat tartalmaz négy olyan kötetről, melyek témája illeszkedik a kiadvány koncepciójához. Mindegyik mű az iszlám világ, valamint a Nyugat és a Kelet közötti kölcsönhatás bizonyos elemeit vizsgálja.

A kötetet olvasva sokan találhatnak az érdeklődési körükhöz közel álló tanulmányt, ugyanis a tematika igen nagy mozgásteret adott a szerzőknek időben és térben egyaránt. A szerkesztők logikus egységekbe szervezték a tanulmányokat. A terjedelem elbírta volna, és a tematika kiegyensúlyozottabb lehetne a fontos közel-keleti országok közül Szíria vagy éppen Libanon szerepeltetésével, vagy esetleg még egy Észak- és Közép-Afrikának szentelt blokkal, amelybe bekerülhetett volna Algéria, Líbia, Kongó vagy Szudán. Ehhez persze kellene az is, hogy legyenek megfelelő kutatások, továbbá rangos szerzők, akik ezekkel a területekkel foglalkoznak. A hiányérzetet ellensúlyozzák ugyanakkor a könyvnek azok az írásai, amelyek egy-egy kevésbé kutatott kérdés vonatkozásában kifejezetten hiánypótló újdonságok, vagy segítenek az emberek fejében élő misztikus (tév)képzetek eloszlátásában (Irak, Jemen, Szaúd-Arábia, Kuvait esetében).

Konklúzióként elmondható, hogy az összeállított anyag – a maga gyenge pontjával és erősségeivel együtt is – nívóval a tudományos könyvpiacra, és egy nagyon szerteágazó kapcsolati hálót tár fel mind a hazai, mind a nemzetközi olvasóközönség előtt.

(A nemzetközi érdeklődés első jeleként az egyiptomi Ali A. El-Sayed professzor írt ajánlást a tanulmánykötethez.) A könyv elolvasása feltétlenül közelebb hozza és mindkét fél számára érthetőbbé teszi a kulturálisan rendkívül gazdag, ám állandó feszültséggel terhelt iszlám világot és partnereit.

*Nagy Georgina**

* A szerző a Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában doktorált.

CONTENTS

Culture, Religion and Politics in Latin America (Emőke Horváth)	1
<i>Studies</i>	
Emőke Horváth: The Concept and Characteristics of the American Mediterranean	5
Ágnes Judit Szilágyi: The Muse Temple, or the Neo-Pythagoreans in Curitiba, Brazil	25
Dániel Farkas: The Perception of Religious Phenomena and Communities in the Journal of the Peruvian Left: Amauta, 1926–1930	35
Katalin Jancsó: Middle Eastern Immigration to Chile: Religion and Culture in a Diverse Diaspora	53
András Bakó: Foreignness and Citizenship in Latin America	67
Attila Zolcsák: The Birth of the Pinochet Regime: A Deal of the National Security Doctrine with the Neoliberalism	81
Sándor Roland Krajcsi: Relations between Cuba and Algeria in the Light of Cuban Internationalism, 1961–1965	99
László Kupi: Gabriel García Márquez and Cuba	115
Tamás Péter Baranyi: The Monroe Doctrine and the Geopolitics of U.S. Continental Expansion	137
<i>Book Review</i>	
From Iberia to China: Some Interactions of the Islamic World with the West and the East (Georgina Nagy)	159
Emotions and Migration in Argentina at the Turn of the 20 th Century (Ádám Tibor Balogh)	163
Cuba in the Caribbean Cold War: Exiles, Revolutionaries and Tyrants, 1952–1959 (László Kupi)	167

Ára: 800 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2023-as évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap és az ELKH Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatói Hálózat